

Dutch Plaquettes, I,

by R. BERLINER.

Presumably in the last decade of the 16th. century a Dutch wood-carver made box-wood reliefs of Christ and the Apostles after engravings in copper-plate. There are casts of them in lead, probably dating from about 1625.

De Utrechtsche Schilders Dirck en Maerten Stoop, II

door P. T. A. SWILLENS.

MAERTEN STOOP

Leven. Het geboortjaar van Maerten Stoop is, om redenen in het eerste gedeelte uiteengezet, te bepalen op omstreeks 1620, althans vóór 1622. In de Utrechtsche archieven wordt zijn naam voor het eerst genoemd in de reeds besproken acte van 4 Augustus 1647, welke hij teekende:

Nog hetzelfde jaar vermeldt het register van overledenen:

„20 December 1647. Martinus van der Stoop, jongman, constschilder, nalatende zijn echte moeder tot erfgenaam — S. Geerte — 15,0,—.”¹⁾

De kunstenaar is dus op jongen, ongeveer 27 à 28-jarigen leeftijd overleden. Blijkens de toevoeging „jongman” en het feit dat hij zijn moeder tot eenige erfgename maakte, is hij niet gehuwd geweest. De oorzaak dat er zoo weinig schilderijen van hem bekend zijn, moet dan ook gezocht worden in zijn vroeg overlijden.

Schilderijen. Slechts één gedateerd schilderij is van hem bekend:

„Soldaat en meisje bij kaartspel”, gesigneerd „M. Stoop 1644” in de voormalige collectie Nordkirchen (No. 131).

Gesigioneerde werken zijn:

„Plundering van een dorp”, Kopenhagen, Museum. Doek, 47 × 57 cm. Gemerkt „M. Stoop. (Afb. 11).

„De verloren zoon”, Berlijn, Collectie Dr. M. J. Binder. Gemerkt „M. Stoop”. (Afb. 12).

¹⁾ Registers van Overledenen. Gemeente-Archief, Utrecht.

AFB. 11. MAERTEN STOOP. PLUNDERING VAN EEN DORP.

KOPENHAGEN, MUSEUM.

„De verloren zoon”. Paneel 55 × 80 cm. Gemerkt „M. Stoop”.

Dit schilderij was geëxposeerd op de Tentoonstelling van Oude Schilderkunst te Utrecht, 1894, en in de catalogus (onder No. 207) als volgt omschreven: „In een slaapvertrek bespeurt men de overblijfselen van een slemppartij. De verloren zoon ligt achterover met een wijnglas in de rechterhand, en houdt met de linker een vrouwspersoon staande. Een tweede maakt het bed op. De page en de dienaar zijn bezig wijn te koelen. Links staat tegen een stoel een knievool, op den grond liggen speelkaarten. Collectie J.C.Gijsberti Hodenpijl van Hodenpijl, Naarden.”

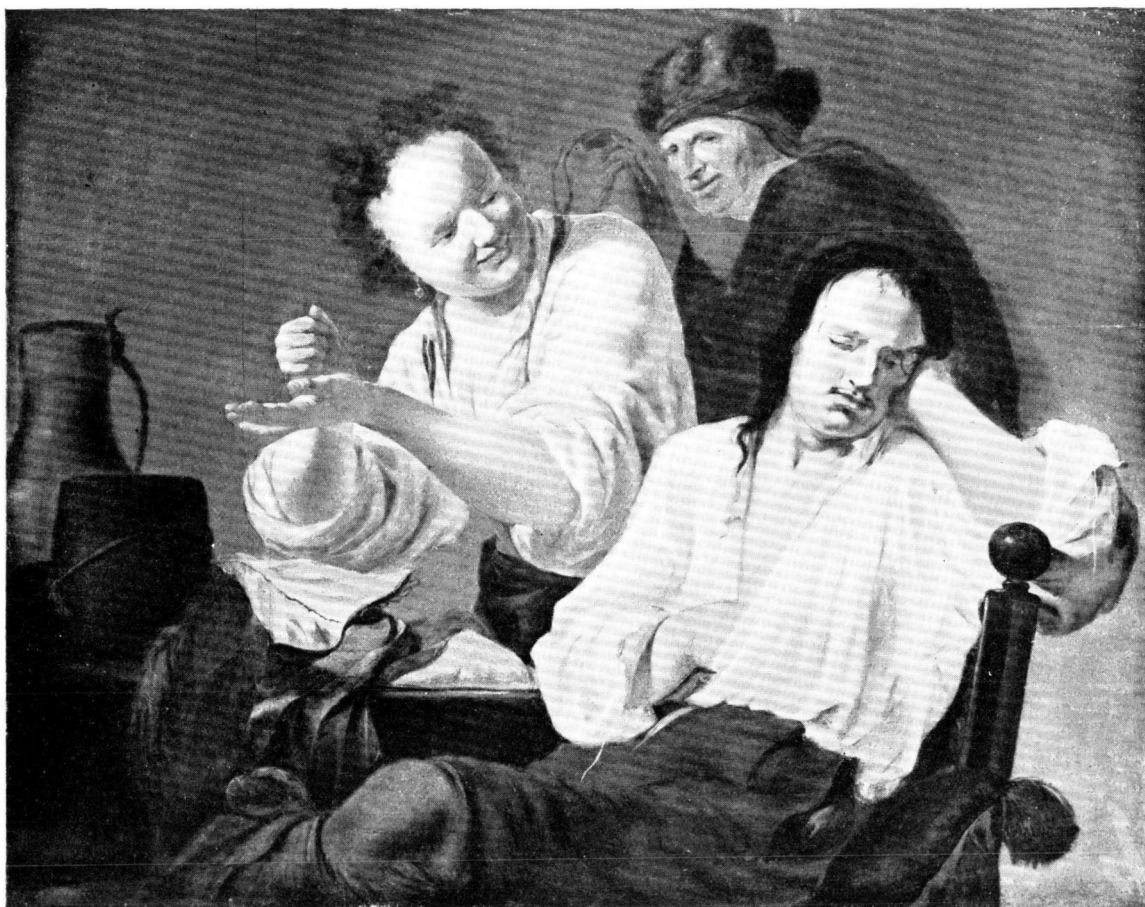
„De kwakzalver”. New-York, Kunsthandel Erich (1908). (Afb. 13).

„St. Maarten bij de armen”. Utrecht, Centraal Museum, (voorheen kunsthandel D. A. Hoogendijk en Co.). Paneel, 58 × 86 cm. Gemerkt „M. Stoop” (M niet duidelijk). (Afb. 14).

Niet gesigneerd en niet gedateerd:

„Officieren-kwartier”. Amsterdam, Rijks-Museum. Paneel 54 × 45 cm. (Afb. 15).

De toeschrijving berust op een vermelding in den „Catalogus van nagelaten werken van den heer Jacob Sneis, in leven Raad en Pensionaris der Stadt Gouda, verkocht 11 Juli 1763

AFB. 12. MAERTEN STOOP. DE VERLOREN ZOON.

COLLECTIE DR. M. J. BINDER, BERLIJN.

op de schilders-confresie-kamer te 's-Gravenhage' onder No. 84: „Een officier, de laarzen uitgetrokken wordende, met verder bijwerk, door M. Stoop". In een ouden Catalogus van een tentoonstelling in het Mauritshuis, wordt dit schilderij als gemerkt vermeld „M. Stoop, 1634" Ik heb er thans geen signatuur of jaartal op kunnen ontdekken ¹⁾.

In die weinige werken openbaart Maerten Stoop zich als een zeer bijzondere verschijning temidden van de vele leden der Utrechtsche schilderschool uit die jaren. In zeker opzicht zou hij de „zeden-schilder" te noemen zijn.

¹⁾ In een opstel van Rud. Bangel in „Cicerone" 1907, blz. 171, v.v. worden tal van werken genoemd, die — volgens den schrijver — van de hand van Maerten Stoop zouden zijn. Het komt mij voor, dat Maerten Stoop, die toch op jeugdigen leeftijd is overleden, nooit zooveel werken gemaakt kan hebben, als daarin genoemd worden. Bovendien vind ik geen voldoende motiveering voor deze toeschrijvingen. Het laatst genoemde schilderij wordt ook vermeld bij Hoed III, blz. 85, echter als No. 85 der Catalogus Snels en als gemaakt door Dirck Stoop. In den origineelen catalogus wordt het genoemd onder No. 84 en als „Maerten Stoop". De schilderwijze stemt volkomen overeen met zijn gesigneerde werken en bovendien behoort het onderwerp bij Maerten en niet bij Dirck Stoop thuis. De overeenkomst met het werk van Jacob Duck kan ik niet ontdekken.

AFB. 13. MAERTEN STOOP. DE KWAKZALVER.
NEW-YORK, KUNSTHANDEL EHRRICH.

De onderwerpen door Maerten Stoop behandeld, zijn alle min of meer een bespottling, zoo men wil een aanklacht van de zeden en gewoonten van zijn tijd en immer zijn zij in zekere mate vertellingen met een moraliseerende strekking. Bij voorkeur kiest hij zijn stof uit het soldatenleven. Minstens in vijf van zijn zeven gesigneerde werken zijn officieren het hoofdmotief.

Ik neem daarbij aan, dat de titels „De verloren zoon”, waarmee twee zijner werken gedoopt zijn, beter vervangen kunnen worden door „Slecht gezelschap” of een dergelijke benaming. In het stuk in de Collectie Dr. Binder is het een krijgsman, misschien tevens een verloren zoon, doch

dan zeker niet in den zin van het bekende bijbelverhaal.

In zijn werken toont hij zich een realist. Zijn onderwerpen zijn gebeurtenissen zooals hij ze werkelijk gezien en beleefd kan hebben, zijn typen die uit het volk, de entourage naar motieven uit zijn omgeving. Hij zag blijkbaar in den krijgsman zijner dagen niet in de eerste plaats den heldhaftigen, den moedigen en fieren soldaat. Hij belicht een andere zijde uit zijn gedragingen, zijn lui druchtigheid, luiheid, vaderzigheid. Hij heeft open oog voor de armen en verdrukten en in menig geval laat hij de contrasten van beide levensuitingen zien. Zoo op het prachtige schilderij te Kopenhagen „De plundering”, waar de drukdoende officier sieraden schenkt aan de lichtekooi aan zijn voeten, terwijl hij nauwelijks oor heeft voor de beden der vrouw, die met haar kind aan haar zijde om erbarming smeekt en door de soldaten, die de buit bergen, wordt uitgelachen. Zoo ook op de „Kwakzalver” te New-York, waar armen en kreupelen door den luidschreeuwenden marktkoopman worden bedrogen of zijn slachtoffers dreigen te worden. De belangstelling van het publiek voor deze geslepen sujetten wordt bijzonder geaccentueerd. In het schilderij „Sint Maarten bij de armen”, een onderwerp dat zinspeelt op des kunstenaars vóórnaam en op den patroon der stad Utrecht, zijn het wederom niets dan typen uit het volk. De naakte man, die naar het kleedingstuk grijpt, de kreupele die zich tracht op te richten, de vrouw met haar schreeuwend kind op haar schoot, een blinde in wijden mantel gehuld en getooid in ietwat zonderling gevormd hoofddeksel, waartusschen een pijpje gestoken is, de knaap, die het paard van den heilige streelt, — het zijn figuren zooals er velen in zijn tijd in Utrecht en elders rondliepen. In de potsierlijke typen van den man met den stier en den jongen met het schaap in „De

plundering", de kiespijnlijdende patiënten in „Dekwackzalver", de huilende kinderen in de „St. Maarten", verraden zijn zin voor humor, en gaarne accentueert hij het karakteristieke in een of ander figuur.

In zijn composities, die zoowel interieurs als exterieurs behandelen, gebruikt hij een groot aantal motieven, als menschen, dieren, stillevens, enz. Hij schijnt een voorkeur te hebben voor een amphitheater-gewijze opstelling, voor het plaatsen van

AFB. 14. MAERTEN STOOP. SINT MAERTEN BIJ DE ARMEN.
UTRECHT, CENTRAAL MUSEUM.

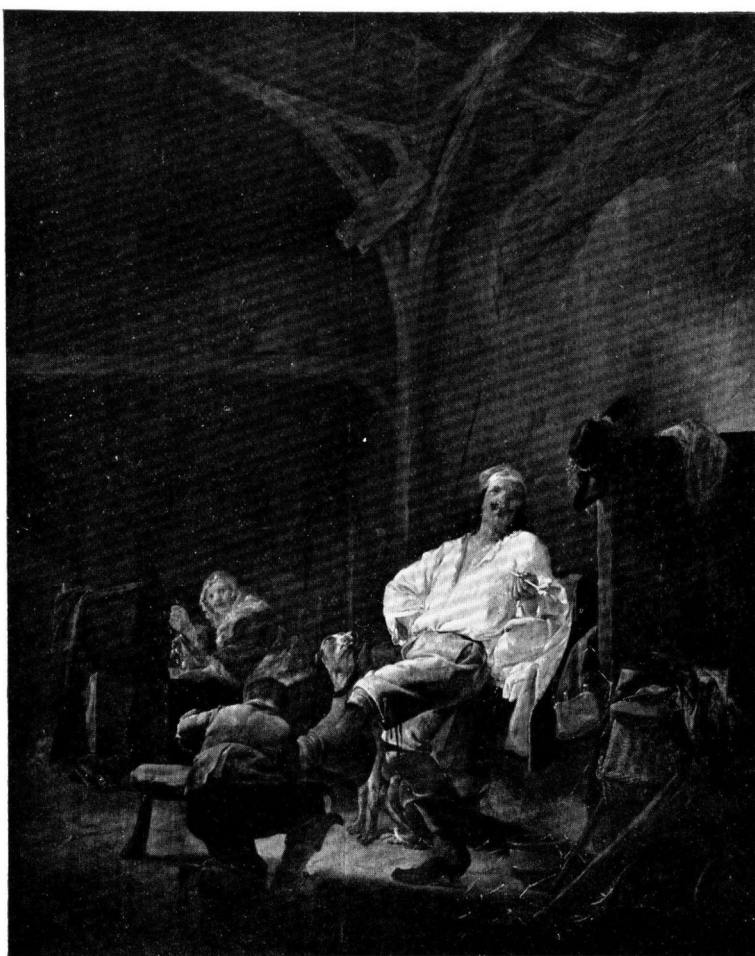
een of meer figuren op een verhoogd gedeelte, een wijze van doen, die in zijn jaren meer en meer ingang vond, als bij Leonard Bramer, Nicolaes Knüpfer, e.a.

Zijn schilderijen zijn geheel en al van Hollandschen bodem, waarop de onderwerpen, compositie, atmosfeer en entourage duidelijk wijzen.

Kenmerkend voor Maerten Stoop is de zilveren toon, het gedempte, warme bruin en een gesombreerd grijs, waartusschen een enkele sprekende kleurvlak glanst. De bedekte, grauw-blauwe luchten zijn die van het Hollandsche vlakke land, waaraan ook de architecturale motieven herinneren. De toets is los en bewegelijk en — vooral in het bruin — werkt hij met bijna transparante verven, waardoor veelal de voor-teekening te zien is. De lichtere kleuren, wit en grijs, zijn meer gedekt doch dun opgezet. Alleen op die plaatsen, waar de stofuitdrukking zulks verlangt, is met steviger materiaal gewerkt.

De teekening verraadt in menig opzicht den invloed van Abraham Bloemaert. Zijn voorliefde om de figuren „in 't verkort" of als „rug-figuur" te geven, het beloop der contouren der koppen, enz. herinneren sterk aan de vele — in kopergravure — uitgegeven prenten van Abraham Bloemaert, die deze ten behoeve van zijn talrijke leerlingen deed uitgeven. Andere overeenstemming vindt men in de ruïne-achtige, architecturale motieven, die Bloemaert zoo gaarne op zijn vele teekeningen gebruikt.

Doch meer nog dan met de voorbeelden van Abraham Bloemaert, vertoon de werken van Maerten Stoop verwantschap met die van Nicolaes Knüpfer. Niet alleen door hun compositie, toon en atmosfeer, hun rijk doch gedempt palet als door de schilderwijze is men geneigd aan te nemen, dat beide schilders uit eenzelfde geestelijke familie voortkomen. De manier

AFB. 15. MAERTEN STOOP. OFFICIEREN-KWARTIER. AMSTERDAM, RIJKSMUSEUM.

waarop verschillende onderdeelen als draperieën, het contourenverloop der figuren zijn geteekend en de open compositie, het gesombreerde kleuren-gamma vertoonen belangrijke punten van overeenkomst.

Een samenwerking tusschen Maerten Stoop, Abraham Bloemaert en Nicolaas Knüpfer is zeer wel mogelijk geweest. Het weinige, dat wij uit Nicolaes Knüpfer's Utrechtschen tijd weten, is dat hij in 1630 bij Abraham Bloemaert in de leer kwam en in 1637—'38 in het gilde als „passant” werd ingeschreven en daar nog langer — wellicht tot aan zijn overlijden in ± 1660 — gewerkt moet hebben. Niet het minst gewichtige is, dat Knüpfer in deze jaren de leeraar is

geweest van Jan Steen op wien hij, zooals de nieuwste onderzoekingen hebben aangetoond, een grooteren invloed heeft gehad, dan men altijd heeft gemeend.

Het verblijf van Knüpfer in de bisschopsstad valt dus samen met den studietijd van Maerten Stoop. Of deze laatste ook bij Bloemaert heeft geleerd kan men slechts vermoeden. Dat zijn naam in de gildeboeken niet onder de leerlingen van Bloemaert vermeld is, behoeft niet het tegendeel te bewijzen, omdat vele andere leerlingen van hem, evenmin als zoodanig ingeschreven staan. Een andere opvallende artistieke schakel treft men tusschen Knüpfer-Stoop en Leonard Bramer aan. Zoover is na te gaan hebben de drie kunstenaars elkander nooit ontmoet, doch het werk van den Delftschen meester, kunnen de Utrechtsche kunstenaars gekend hebben. Immers waren eenige

schilderijen van Bramer in het bezit van Abraham Bloemaert, bij wien Arnold Buchelius ze in 1635 had gezien ¹⁾).

Hoewel het niet mogelijk is, door archivalische gegevens de verhouding Abraham Bloemaert—Maerten Stoop—Nicolaes Knüpfer te bepalen, wijst een stilistische en „geestelijke” overeenkomst toch zeer sterk op een samenwerking, die — zooals hierboven is aangetoond — alleszins mogelijk was.

Teekeningen. Omtrent teekeningen van Maerten Stoop worden wij door geen schrijver ingelicht. Gesigioneerde bladen van hem zijn in niet één verzameling aanwezig. Het is dus zeer moeilijk om op eenige positieven grond teekeningen aan hem toe te schrijven.

De verzameling in het Museum te Brunswijk, bezit een teekening, voorstellende „Een soldaten-kwartier”, waarop een officier is afgebeeld, die in handeling en houding eenige overeenkomst vertoont met het schilderij te Amsterdam. Met dit blad verwant is een teekening in het museum te Bremen, aldaar op naam van J. M. Molenaer, een dergelijk onderwerp bevattend.

De losse en luchtige, doch fraaie opzet van het Brunswijksche blad, heeft ongetwijfeld eenige gelijkenis met de schilderwijze van Maerten Stoop, doch evenzeer zijn er elementen in aanwezig, die van zijn manier en opvatting verschillen. Het absoluut gemis aan eenig zeker gegeven omtrent zijn teekenwijze laat alle toeschrijvingen in het onzekere.

The Utrecht Painters Dirck and Maerten Stoop, II

by P. T. A. SWILLENS.

Maerten Stoop, the brother of Dirck Stoop, was born about 1620 and died 20th. December. 1647. There is but one work of his known which bears a date (1644); six or seven others bear his name only. The subjects are mainly scenes of military life. In his works some affinity can be seen with Abraham Bloemaert and Nicolaas Knüpfer.

¹⁾ Dr. G. J. Hoogewerff en I. Q. van Regteren Altena. Arnolus Buchelius, blz. 93. Dr. H. Schneider heeft ook reeds op de verwantschap Knüpfer-Bramer-Maerten Stoop gewezen, in zijn opstel over „Knüpfer” in de *Kunstler-Lexikon* van Thieme-Becker.